

Становище на проф. Димитър Луджев относно публикациите, с които доц. Росица Стоянова участва в конкурса за заемане на академичната длъжност „професор“ за нуждите на секция „Нова българска история“ – Институт за исторически изследвания – БАН в професионално направление 2.2 „История и археология“, научна специалност „История на България“ /”Нова българска история – социална политика, институции, обществени организации“/, обявен в ДВ, бр.21, 13 март 2020 г.

Представените за конкурса публикации – монография „Споделената отговорност“ в съавторство с проф. Веска Николова /доц. Стоянова е автор на глава 3 и 4, и съавтор на заключителната част/, 34 студии и статии, 4 колективни документални издания плюс 162 статии в трите тома на енциклопедията „Дарителството“ ми дават основания да направя следните оценки за научното творчество и приноси на доц. Росица Стоянова:

Основната тема в представените публикации за обществената благотворителност и подпомагане е в своята цялост принос към социалната история. Тя определя изследователския профил на автора като подходящ за заемане на академичната длъжност „професор“ в направлението „Нова история – социална политика, институции, обществени организации“. Разработвайки проблематиката на благотворителността, дарителството, общественото подпомагане и грижа за социално уязвимите доц. Стоянова дава друг поглед на развитието на българското буржоазно общество, на неговата гражданска инфраструктура и социална тъкан. Представя ни се пъстра картина на личности, кръгове и прослойки, организации и институции, техните идеи и действия, които представляват важна, бих казал най-хуманната, страна на модернизацията на българското общество след Освобождението, най-вече в периода между двете световни войни. Изследователската работа на доц. Стоянова видимо следва разбирането, че същинският предмет на историята са особеностите в живота на всеки народ.

Приемам за основателни всички приноси при разработването на темата за обществената благотворителност и подпомагане, представени от Росица Стоянова в справката за приносите. Бих искал да ги допълня и да акцентирам върху други важни научни приноси в нейните изследвания.

Представяйки различните фази на развитие на гражданския сектор в обществената благотворителност и грижа за социално слабите, доц. Стоянова ни дава възможност да видим „отвътре“ процеса на преход от традиционно, селско към модерно градско общество в България. Благотворителните организации, техните деятели и дейност, са предимно в големите градове, което подчертава „островния“ характер на модернизацията, типичен за цяла Източна Европа. Кандидатът има редица публикации, посветени на благотворителността в София, Пловдив, Русе, Варна, В. Търново и други градове, в които са отразени специфичните особености в тяхното развитие. Тези конкретни разкази за дейността на благотворителни дружества, православни братства и комитети, фондации и фондове, църковни и училищни настоятелства, еснафски сдружения, на общините и други обществени институции са съществен принос за историографията.

Особено интересни са наблюденията и изводите за състава на благотворителните дружества и други организации, за мотивите и нагласите на техните инициатори, почетни и действителни членове, на политически, стопански и религиозни дейци на обществено подпомагане на социално слабите. Приведените данни показват, че това са българи, мъже и жени, формиращи националния и местен политически, стопански и културен елит. По думите на автора филантропията наследява възрожденското дарителство и става „призвание и смисъл за много хора, замогнали се с труд, честност, предприемчивост и спестовност“. Някои са сред „най-успелите и проспериращи представители на обществото“, други са с „по-скромни възможности“ за благотворителна дейност. Граждани, получили по правило високо образование и познание за живота в по-modерни общества, мнозина от които наследници на родови традиции и материално състояние. И в този граждански сектор „догонването“ на Европа става чрез привнасяне на българска почва идеите и практиката на Западната цивилизация.

Разказът оживява с маниера на доц. Стоянова събитията и цифрите да се онагледяват с биографични ескизи и описание на благотворителни събития, в които се отразява обществената атмосфера и нрави. Вижда се процесът на формиране на буржоазния човек като индивидуалист с чувство за

гражданска отговорност и християнски дълг към ближния. В неговата мотивация за благотворителност има и лична драма, семейни традиции, професионална и религиозна ангажираност /учители, лекари, свещеници и др./, а също така суета, амбиции, показност. Елегантно, с факти и обяснения, се ревизират редица неотшумели стереотипи на марксистката историография относно едрата и дребна буржоазия и буржоазната интелигенция. Възстановяват се правдиво образите или се допълва нашата представа за политически и обществени дейци от буржоазната епоха, мнозина от които несправедливо пренебрегвани и дори отричани. Отдава се дължимата почит на хората, участвали в изграждането на една модерна система за социална грижа и обществена помощ в трудни времена за българската държава.

Доц. Стоянова развива темата за обществените грижи като пресечна точка между буржоазните слоеве и интелигенция с градските покрайнини и със социално уязвимите групи. Запознава ни с острите социални проблеми и недъзи на буржоазното общество, с последиците от войните, с различните форми на обществена благотворителност и подпомагане на бедните, инвалидите, бежанците, бездомни и безработни, работещи жени, майки, деца и ученици. В монографията, енциклопедията и други публикации тя подробно разглежда широката мрежа от организации, занимаващи се със социални грижи, която се оформя след Първата световна война. Гражданските благотворителни структури придобиват капацитет да реализират собствени и заимствани идеи, да партнират с международни организации. Но техните материални възможности са твърди недостатъчни, за да се справят с предизвикателствата на общественото подпомагане в бедна и изостанала България.

Доц. Стоянова обръща специално внимание на най-важната промяна в сферата на социалните грижи през 20-те и 30-те години на XX век - нарастват социалните ангажименти на държавата, нейната активна социална политика очертава тенденция към етатизация на общественото подпомагане на социално уязвимите, характерна за цяла Европа. Тя проучва и анализира новото законодателство, нормативната и административна уредба на сферата на социалните грижи, включително на граждansкия сектор. Аргументирано показва как държавата и общините

заделят значителни за техните възможности средства за социални дейности и реализират редица инициативи пряко и съвместно с гражданските благотворителни организации – още един научен принос.

Росица Стоянова прави внимателна и обоснована оценка на баланса в отношенията на държавата и гражданските организации в общественото подпомагане. Тя смята, че опасността от бюрократизиране и прекалено държавно администриране е избегната. Независимо от нормативно наложените от властите след 19 май 1934 г. регламенти, насочени към известна централизация и консолидиране на гражданските организации, лостовете на държавата за регулиране на гражданския сектор остават предимно икономически, главно чрез субсидиране на благотворителни инициативи. Постига се „приемлив баланс“ между обществения сектор и социалната политика на държавата и общините, който „не парализира гражданска инициатива и същевременно дава възможност на държавата да насочва рационално човешкия и материален потенциал на организацията.“ Те взаимодействват с държавата като партньори, коректив и опозиция. В резултат се „формира една мрежа от социални институции, която не решава кардинално социалните проблеми на обществото, не ликвидира бедността и нищетата“, но „създава усещане за обществена солидарност, за взаимопомощ и съпричастност.“ Тя дава възможност за проявление на „живи социални инстинкти“ и чувствителност на много българи, които възприемат съдбата на бедните и страдащите като своя отговорност. В статията „Българската държава срещу буржоазната филантропия“ доц. Стоянова показва как тоталитарната социалистическа държава зачертава и потъпква тази благородна, хуманна нагласа към лична отговорност и съпричастност на гражданите. Това води до тяхното обезличаване и отчуждаване от обществените ангажименти, до притъпена чувствителност към страдащите, несправедливостта и насилието.

Научните изследвания на кандидата са основани на значителен документален масив. Вкарването в употреба на множество архивни и други документи, тяхното систематизиране, представяне и анализиране в редица колективни документални сборници, енциклопедии и самостоятелни разработки само по себе си е мащабно научно дело, голям принос към историческата наука. Вкусът към документалния разказ,

умението да боравиш безпристрастно и да правиш обективен прочит на документа е, според мен, едно от най-важните качества, които отличават добрия историк. Наред с документалните издания по темата за благотворителността и дарителството, принос в това отношение са и тези като „Политиката като отговорност и изпитание. Теодор Иванов Теодоров 1859-1924”, „Михаил Маджаров, видян през неговите архиви и творчество” / в съавторство с В. Николова/, „Войната през погледа на един убеден антантофил и русофил. /По непубликувания дневник на Михаил Маджаров/“, публикациите за Александър Малинов. Те ни дават възможност да видим времето и събитията през автентичния запис и изяви на големи обществени фигури. Доц. Стоянова има основание да твърди, че „документалната база, върху която са изградени всички текстове, дава възможност за многоизмерно конструиране на историческата картина, за добре обосновани анализи и изводи”. Този подход е в основата на значителните научни приноси в нейното творчество.

Въз основа на изложеното дотук моето становище е, че доц. Росица Стоянова има всички основания да заеме академичната длъжност „професор”. Препоръчвам на уважаемото жури да предложи на Научния съвет на Института за исторически изследвания Росица Стоянова да бъде избрана за професор.

Проф. д.и.н. Димитър Луджев